

АНАЛІЗ СЛОБІДСЬКИХ ГОВІРОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Дараган Д. М.

Науковий керівник – ст. викл. Сергієва А. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

In the article author analyzes peculiarities of the Slobozhian subdialect of the Ukrainian language. Historical and geographical causes of the sub-dialect are monitored. Listed some features of phonetics, syntax, and morphology.

Українська мова належить до східнослов'янської підгрупи слов'янської групи індоєвропейської мовної сім'ї. Кількість її носіїв складає близько 45 мільйонів. Це робить її за різними версіями 26 або 27 за поширеністю мовою в світі. Звичайно, за такої кількості носіїв, українська мова, як і будь-яка інша поширена мова, почленована на діалекти.

За Костянтином Михальчуком існує три наріччя української мови: північне, південно-східне та південно-західне. Такий поділ зумовлений, насамперед, історичними причинами і пов'язаний з розселенням давніх східнослов'янських племен. Тобто сучасні українські наріччя походять від діалектів давніх предків українців. Територіально вони відповідають своїм назвам і приблизно займають відповідні території України, а також прилеглі території сусідніх держав.

Також наріччя поділяються на говори. Ми розглядаємо слобожанський говір, який разом зі степовим та середньонадніпрянським належить до південно-східного наріччя. Слобожанський говір досліджували і досліджують: О. Безкровний, О. Ветухов, К. Глуховцева, Н. Гринкова, Г. Денисевич, А. Дульзон, Л. Лисиченко, О. Миртов, А. Сагаровський, В. Собіннікова, Г. Солонська, Б. Шарпило.

Цей говір є новожитим. Він поширений у південно-східних районах Сумської і Харківської, північних районах Луганської, а також на суміжних землях Росії (південні райони Курської, західні, центральні, південні, східні райони Білгородської, південні, західні райони Воронежської та північно-західні райони Ростовської областей Росії). Слобожанський говір значною мірою накладається на історичну територію Слобідської України; межує на сході з південноросійськими говірками, на півдні – зі степовим говором, на заході – з середньонадніпрянським говором.

Сформувався слобожанський говір у XVI–XVII століть внаслідок взаємодії та дальшого розвитку переселенських середньонадніпрянських, східнополіських, частково подільських та південноросійських говірок, структурний зв'язок з якими простежується досі. Отже, у цьому говорі присутні елементи північного та південно-західного наріччя.

Слобожанський говір внутрішньо мінімально здиференційований. Лише кількома рисами умовною лінією, яка пролягає по течії річки Оскіл, говір поділяється на східні й західні говірки. Відмінності в говірках викликані територіальними причинами. Території поширення східних говірок ближче до Середньої Наддніпряни, а західних – до Росії.

Головні особливості слобожанського говору полягають, насамперед, у його лексичному складі, також в фонетиці, синтаксисі, словотворі й морфології. За Г. Солонською, в фонетиці характерним рисами є *i* на місці давніх *o*, *e* в новозакритих складах ([д'ім], [с'ім]), ненаголошений *e* у вимові наближається до *и* ([ве^исна]), *и* – до *e* ([жи^eве]), *o* – до *у* ([то^уб'і]). У морфології помітне вирівнювання ненаголошених закінчень м'якої групи іменників за твердою ([з'ат'ов'і], [з'ат'ом]), у 1-й особі однини теперішнього часу відсутність чергування приголосних *д, т, з, с* із *дж, ж, ч, ш* ([ход'у], [нос'у]), вживання у 3-й особі однини дієслів 2-ї дієвідміни форм типу «*ходе*», «*носе*» та інші особливості. Є своєрідна лексика (*гиравий – мишавий, сидіти крами – сидіти верхи в когось на спині*).

Інші філологи виділяють ще ряд особливостей. У фонетиці шестифонемний варіативний наголошений вокалізм, зміна [o] > [o^у], непослідовні зміни давніх фонем, нерегулярний розвиток окремих сполук, зокрема губний приголосний + [й], переважно знівельована вимова пом'якшених приголосних перед [і], що походить з [ě], [o], [e] ([ст'іл], [д'ід]), пом'якшена вимова окремих шиплячих, дзвінки і глухі приголосні здебільшого протиставляються. Виразною синтаксичною особливістю слобожанського говору є паралельне вживання конструкцій типу [пасу коней] і [пасу кон'і], [іті за водо́йу] і [іті води́] та ін.

У словотворі спостерігається протиставлення твердого і м'якого різновидів відмінювання іменників, наявність паралельних закінчень у родовому відмінку однини іменників середнього роду колишніх *n-* і *t-*основ, у північних говірках називного відмінку множини прикметників – стягнена форма, у цих же говірках у непрямих відмінках займенників – форми без приставного [н] ([за йо́го], [йе́йу]).

Загалом, можна зробити висновок, що особливості слобожанського говору зумовлені його походження (виникнення на основі говорів північного та південно-західного наріч української мови) та територіальним поширенням (вплив середньонаддніпрянського говору на сході, степового на півдні, та південноросійських говірок на півночі).

Література

1. Енциклопедія українознавства / Під ред. проф., д-р В. Кубійович. Наукове товариство імені Шевченка, 1955–2003.
2. Українська радянська енциклопедія / Под ред. М. П. Бажан, І. К. Білодід та ін. . 1 вид. Голов. ред. УРЕ, 1965